

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΤΗΣ ΡΑΨΑΝΗΣ

Α. Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ- ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ- ΟΙ ΔΑΣΚΑΛΟΙ

Η οργάνωση των σχολείων της μέσης εκπαίδευσης του νεοσύστατου ελληνικού κράτους στηρίχθηκε, αρχικά, στο Β. Διάταγμα «Περί κανονισμού των Ελληνικών Σχολείων και Γυμνασίων», της 31ης Δεκεμβρίου 1836. Σύμφωνα με το διάταγμα αυτό, η μέση εκπαίδευση οργανώνεται σε δύο κύκλους σπουδών : στο τριετές Ελληνικό Σχολείο (Σχολαρχείο) και στο τετραετές Γυμνάσιο, που αποτελούν μίμηση των γερμανικών σχολείων Lateinische Schule και Gymnasium αντίστοιχα.¹ Την ίδια περίοδο, στις σημαντικότερες πόλεις και κωμοπόλεις της Θεσσαλίας λειτουργούν, από τις αρχές του 18ου αιώνα ή και νωρίτερα, ελληνικά σχολεία της δεύτερης βαθμίδας, οι επονομαζόμενες σχολές. Η ίδρυση των σχολών αυτών οφείλεται, εκτός των άλλων, και στη γενικότερη οικονομική αλλά και πνευματική ανάπτυξη, που σημειώθηκε κατά τον 18ο αιώνα σε ολόκληρο τον τουρκοκρατούμενο Ελληνισμό.²

Τα Ελληνικά Σχολεία ή Σχολαρχεία θεσμοθετήθηκαν το 1836 [Διάταγμα 31/12/1836], ήταν τριτάξια και λειτούργησαν μέχρι το 1929. Το Ελληνικό Σχολείο Ραψάνης ιδρύθηκε το Νοέμβριο του 1882 [Β.Δ. 8-11-1882, ΕτΚφ. 164/12-11-1882]. Βλ. Νίκος Ζδάνης, Το Ελληνικό Σχολείο Ραψάνης, Πρακτικά Α΄ Ιστορικού Συνεδρίου Ραψάνης, Λάρισα 1997, σ.92-114.

ΑΝΑΣΥΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΡΑΨΑΝΗΣ

-Το Ελληνικό Σχολείο Ραψάνης ανασυστήθηκε το 1897, αλλά δε λειτούργησε το χρόνο εκείνο λόγω του ελληνοτουρκικού πολέμου. Επαναλειτούργησε τον επόμενο χρόνο .Βλ. Νίκος Ζδάνης, Το Ελληνικό Σχολείο Ραψάνης, ό.π. σ.98 Σύμφωνα με το Νίκο Ζδάνη, ο οποίος μελέτησε το αρχείο του Ελληνικού Σχολείου Ραψάνης, ο Ιωάννης Αθ. Δουμακής από το έτος 1917 και μέχρι το τέλος της σταδιοδρομίας του [1930] διετέλεσε διευθυντής [σχολάρχης] του ανωτέρω σχολείου.[41]

-Το σχολικό έτος 1929-1930 το Ελληνικό Σχολείο λειτούργησε ως ημιγυμνάσιο και τον επόμενο χρόνο καταργήθηκε με την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929.[42] Μαζί με το σχολείο καταργήθηκαν και οι οργανικές θέσεις που κατείχαν οι ελληνοδιδάσκαλοι και

---

¹. Αλ. Δημαράς, «Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε», Α΄, Αθήνα, 1984, σ. κθ΄.

². Αναφέρω χαρακτηριστικά την ίδρυση ελληνικής σχολής στην Τρίκκη το 1572, στα Άγραφα το 1645, στη Ζαγορά (μέσα του 17ου αι.), στον Τύρναβο το 1730, στα Αμπελάκια το 1737-1740, στην Τσαριτσάνη το 1750, στη Ραψάνη από τα μέσα του 18ου αι., στις Μηλιές του Πηλίου το έτος 1760. Βλ. Γ. Μ. Μουγογιάννης, «Η παιδεία στην τουρκοκρατούμενη Θεσσαλία», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, 5 (1983), σ. 49-64 και Βασίλης Παρίσης, «Η Σχολή της Ραψάνης (1750-1833)», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, 5 (1983), σ. 81-85. Νεκτ. Δρόσος, «Έξι υπομνήματα εκλογής μητροπολιτών της Λάρισας (1803-1821)», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, 49 (2006), σ. 145.

μεταξύ αυτών και ο Ιω. Αθ. Δουμακή[43],ο οποίος και απολύθηκε της υπηρεσίας στις 26 Αυγούστου του 1930.[44]

Η λειτουργία του Δημοτικού Σχολείου προπολεμικά.

1.Σχολικό έτος 1936-37 Α' τάξη στην οικία Θωμά Γούρα

“ “ 1937-38 Β' τάξη “ “ “ “

“ “ 1938- 39 τάξη στο νεότευκτο κτίριο

2. Διδάσκαλοι

Γεώργιος Παρίσης, Τηλέμαχος Ζαφειρίδης, Αντιγόνη Δουμακή, Δήμητρα Μπουκοβάλα του Γιάννη Μπουκοβάλα, επίσης δημοδιδάσκαλου, Αικατερίνη Γκλιάου, Μαρία Βλαχοστέργιου του Δημητρίου, Ιωάννης Αγοραστίδης.

Αναστάσιος

Βασίλης Ηρακλέους (1930-)

Ραψανιώτες λόγιοι εκτός Ραψάνης

3.(φ.60ρ-61ω): Ιγνατίου του εκ Ραψάνης Επιστολή. « Τω ελλογιμωτάτω Κυρίω Κυρίω Στεφάνω Κομητά. Εις Βιένναν». Αρχ.: Φίλε Στέφανε, έλαβον και τους λοιπούς δύο τόμους της φιλοπόνως άμα και ευμεθόδως...Τελ. :1815. Τη 26. Απριλί(ου) Λειψία. Ιγνάτιος ο εκ Ραψάνης.

Ο Ιγνάτιος Σκαλιώρας το έτος 1820 βρισκόταν στο Βουκουρέστι.

Βλ. Αθανάσιος Σταγειρίτης, « Ωγυγία και αρχαιολογία», Βιέννη 1820, τ. 5, σ. 583.

Ο Ιγνάτιος Σκαλιώρας

Ο Γεώργιος και Παναγιώτης (Μιχαήλ) στο Γιάσι (Ιάσιο).

Αναστάσιος Αθανασίου εκ Ραψάνης το έτος 1804 βρίσκεται στα Αμπελάκια συνδρομητής του βιβλίου«Στοιχεία Λογικής» του Φραγκίσκου Σοβέου.

Άνθιμος Ιερομόναχος εκ Ραψάνης, το 1816 στις Σέρρες συνδρομητής του Λεξικού του Άιθιμου Γαζή.

Ο ευγενέστατος κυρ Θεοχάρης Κεφαλός εκ Ραψάνης στη Βιέννη το 1819 συνδρομητής του βιβλίου του Ζήση Δαούτη « Τα Μεγάλα Συμβεβηκότα».

Ιωάννης Ρεντάρης εκ Ραψάνης στη Βιέννη το 1819 συνδρομητής του βιβλίου του Ζήση Δαούτη « Τα Μεγάλα Συμβεβηκότα».

Αθανάσιος Γκοτσέλας εκ Ραψάνης και ο Αναστάσιος Ελαιών, ιατρός, συνδρομητές του βιβλίου του Ζήση Δαούτη « Τα Μεγάλα Συμβεβηκότα».

Στοιχεία Παιδαγωγίας (...) υπό Δημητρίου Γκανή του εκ Κώμης Ραψάνης (...). Τμήνα πρώτον (...), Εν Βουκουρέστιω (...) 1832

Διονύσιος Βαλαής, Οι δάσκαλοι του των σχολείων της Ραψάνης (1764-1836)/ ΑΠΘ.

Θωμάς Κωφός 1764

Ιωάννης Ήφαιστος 1768

Ανώνυμος 1778

Γιωργάκης Ιωάννου 1779- 1793

Ιωάννης Οικονόμου Λογιότατος 1784-1804

Αργύριος Παπαρίζος 1789-1793, 1801-1803

Ιωνάς Σπαρμιώτης 1790

Πάτζιος

Γιωργάκης Πούλιου

Ζήσης Χατχη-Καραζησίδης 1803-1836

Στέφανος Σταμκίδης 1806-1808

Αθανάσιος Χατχη-Γεωργίου 1815

Παπα- Γώργιος 1818-1819

Νεομάρτυρας άγιος Γεώργιος ο εκ Ραψάνης 1818

Ανώνυμος

Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΠΑΠΑ – ΣΚΑΛΙΩΡΑ ΣΤΗ ΡΑΨΑΝΗ ΤΟΥ 19^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

Είναι γνωστό ότι η Ραψάνη με τη λειτουργία του Ελληνικού Σχολείου υπήρξε φυτώριο πολλών μορφωμένων ανθρώπων και λογίων. Στο Σχολείο δίδαξαν επιφανείς και διακεκριμένοι δάσκαλοι με κυριότερο τον Άγιο Γεώργιο. Οι περισσότεροι είναι καταγραμμένοι και μας είναι γνωστοί με τα ονόματά τους. Σίγουρα όμως θα υπήρχαν και άλλες σημαντικές προσωπικότητες, τα στοιχεία των οποίων χάθηκαν. Αν δε μεσολαβούσε η πυρπόληση του χωριού από τους Τούρκους, στην Επανάσταση του 1878, θα είχαμε στη διάθεσή μας τη Βιβλιοθήκη του σχολείου, το αρχείο του και το κατάστιχο της δεύτερης

συνοικίας - ενορίας, της Παναγίας. Τα περισσότερα όμως που γνωρίζουμε σήμερα τα χρωστούμε στο κατάστιχο του Αγίου Αθανασίου.³ Με βάση λοιπόν αυτά τα δεδομένα αλλά και κάποιες άλλες πηγές θα σκιαγραφήσω την προσωπικότητα του Ιωάννη Παπα-Σκαλιώρα δίνοντάς σας όσα περισσότερα στοιχεία μπορώ για την ταυτότητά του και τη δράση του στη Ραψάνη από το 1830 μέχρι και το 1871 περίπου.

Τα στοιχεία που θα σας παρουσιάσω προέρχονται από μια έρευνα που έκανα στα πολύ παλιά βιβλία που υπάρχουν στη Δημόσια Βιβλιοθήκη της Λάρισας και ανακάλυψα μέσα σ' αυτά και 16 βιβλία που ανήκουν στον Ιωάννη Παπα-Σκαλιώρα από τη Ραψάνη. Δεν τα έγραψε ο ίδιος, αλλά τα είχε στην προσωπική του βιβλιοθήκη. Τα βιβλία αυτά σήμερα βρίσκονται φυλαγμένα σε ειδικό χώρο της Δημόσιας Βιβλιοθήκης της Λάρισας και μπορεί να τα δει κάθε ενδιαφερόμενος.⁴

Ποιος είναι λοιπόν αυτός ο Ιωάννης Παπα-Σκαλιώρας; Πρόκειται μάλλον για κάποιο Ραψανιώτη ιερωμένο που όπως αποδεικνύεται και από το είδος των βιβλίων τα οποία κατείχε, είχε μεγάλη μόρφωση και κατάρτιση και πιθανότατα ήταν δάσκαλος στο Σχολείο της Ραψάνης στα μέσα του 19^{ου} αιώνα. Αυτό βασίζεται στα εξής στοιχεία: Τα περισσότερα από τα βιβλία που βρήκα είναι σχολικά βιβλία και βοηθήματα και μέσα σ' αυτά υπάρχουν χειρόγραφες σημειώσεις του Ιωάννη Παπα-Σκαλιώρα με σωστή χρήση της αρχαιοελληνικής γλώσσας αλλά και με χρονολογίες, οι οποίες καλύπτουν το διάστημα από το 1840 - 1871. Και για να γίνω πιο συγκεκριμένος. Το πιο συνηθισμένο χειρόγραφο σημείωμα που βρήκα πάνω σ' αυτά τα βιβλία είναι το εξής: «Και τότε συν τοις άλλοις Βίβλοις πέφυκεν εμού ευτελούς Ιωάννου Π: Σκαλιώρα. Ράψιανη». Και αυτό δηλ. το βιβλίο μαζί με τα άλλα βιβλία προέρχεται από εμένα τον ταπεινό Ιωάννη Παπα-Σκαλιώρα, Ραψάνη. Από τον τρόπο που έχει συντάξει το σημείωμα φαίνεται ότι ο Ιωάννης Παπα-Σκαλιώρας είναι πολύ καλός γνώστης της ελληνικής γλώσσας της εποχής και χρησιμοποιεί σωστά το συντακτικό. Από την άλλη η χρήση της λέξης «ευτελούς» που σημαίνει ταπεινός, δεν ξέρουμε αν αναφέρεται στο χαμηλό βαθμό ιερωσύνης του ή είναι ένδειξη υπερβολικής μετριοπάθειας. Είναι βέβαια γεγονός ότι η λέξη αυτή χρησιμοποιείται συχνά από τους ιερείς της εποχής αυτής.

---

³ . Γ. Παρίσης, 230.

⁴ . Χ. Ντάμπλια, Παλαίτυπα 1-391

Εφόσον λοιπόν μπορεί να δίδαξε στη Ραψάνη ως δάσκαλος, ποια συγκεκριμένη περίοδος ήταν αυτή; Όπως είναι γνωστό και από προηγούμενες μελέτες οι αναφορές για λειτουργία της Σχολής της Ραψάνης φθάνουν μέχρι και τα 1818. Μετά οι πηγές σιγούν. Στο κατάστιχο του Αγίου Αθανασίου δεν υπάρχει καμία αναφορά για το Σχολείο ή για κάποιο δάσκαλο, έως τις 29 Ιουλίου 1833, που επισκευάστηκε το κελί του δασκάλου. ¹ Ο Τρύφων Ευαγγελίδης στο βιβλίο του, Η παιδεία επί Τουρκοκρατίας αναφέρει ότι η σχολή έπαψε να λειτουργεί κατά την Επανάσταση του 1821, και λίγο πριν από αυτήν και ότι ξανάρχισε να λειτουργεί στα 1830. Η επαναλειτουργία της σχολής στα 1830 δεν πρέπει να είναι βέβαιη, διότι τη χρονιά αυτή έχουμε τη σύγκρουση ανάμεσα στους προεστούς της Ραψάνης και στους κλεφταρματολούς της περιοχής, γεγονός που δεν επέτρεπε μια τέτοια πρωτοβουλία των προεστών. ² 1. Γ. Παρίση, Η Ραψάνη 2292 2.Τρυφ. Ευαγγελίδου, Η Παιδεία επί Τουρκοκρατίας, τ. Α', 232.

Έχοντας λοιπόν αυτά υπόψη και το γεγονός ότι οι χρονολογίες των χειρόγραφων σημειωμάτων του Ιωάννη Παπα-Σκαλιώρα είναι μεταγενέστερες του 1818 πρέπει να δίδαξε στο χωριό μετά το 1830 στο νέο αλληλοδιδασκτικό πια σχολείο. Σ' αυτό συντείνει και το γεγονός ότι μέχρι το 1818 μας είναι γνωστοί οι περισσότεροι δάσκαλοι που δίδαξαν στο Σχολείο και πουθενά δεν αναφέρεται το όνομα του Ιωάννη Παπα-Σκαλιώρα μεταξύ αυτών. Το νέο αυτό αλληλοδιδασκτικό σχολείο πρέπει να λειτούργησε έως την απελευθέρωση από τους Τούρκους το 1881. ¹

Ποια είναι όμως αυτά τα βιβλία που κατείχε, ποια εποχή καλύπτουν και ποιο είναι το περιεχόμενό τους; Το πρώτο από αυτά είναι ένα βιβλίο Γεωπονίας που εκδόθηκε στα 1796 στη Βενετία και γράφτηκε από τον κρητικό Αγάπιο Μοναχό. Στο πρώτο φύλλο του βιβλίου ο Ιωάννης Παπα-Σκαλιώρας αναφέρει και την χρονολογία 4 Μαΐου 1840. Προφανώς εκείνο το διάστημα το χρησιμοποιούσε. Αν λάβουμε υπόψη ότι η Ραψάνη είναι μια αγροτική-κτηνοτροφική περιοχή, το βιβλίο ήταν απαραίτητο βοήθημα για τις καλλιέργειες. Αλλά όχι

μόνο αυτό. Στο βιβλίο περιέχονται και πληροφορίες για το πώς να διατηρείται κάποιος υγιής και επιπλέον υπάρχει και Μηνολόγιον για όλες τις γιορτές του χρόνου. Σήμερα ένας τέτοιος συνδυασμός θεμάτων σε ένα βιβλίο θα ήταν αδύνατος.¹

1. Γ. Παρίση, Η Ραψάνη 230.

Το δεύτερο είναι ένα βιβλίο από τα “Αιθιοπικά” του Ηλιοδώρου που εκδόθηκε στο Παρίσι το 1804. Ο Ηλιοδώρος ήταν Σημίτης ή Έλληνας και το έργο του κατατάσσεται στο ερωτικό ή το σοφιστικό μυθιστόρημα. Στο βιβλίο αυτό ο Ιωάννης Παπα-Σκαλιώρας επαναλαμβάνει την ίδια χειρόγραφη σημείωση.²

Το τρίτο και τέταρτο βιβλίο αποτελούν τον έκτο και όγδοο τόμο του Θουκιδίδη περι του Πελοποννησιακού πολέμου. Τα βιβλία αυτά είναι του 1805 και 1806 αντίστοιχα. Εκδόθηκαν στη Βιέννη και είναι σχολικά βιβλία που αφορούν γεγονότα της Αρχαίας ιστορίας.³

Το πέμπτο βιβλίο είναι ο δέκατος τόμος ενός Λεξικού φράσεων της ιστορίας του Θουκιδίδη που εκδόθηκε στη Βιέννη χρονολογημένο το 1806. Στο χειρόγραφο σημείωμα που έχει ο Ιωάννης Παπα-Σκαλιώρας κάτω από το τυπογραφικό σήμα της σελίδας τίτλου αναφέρεται: «Και τότε συν τοις άλλοις βίβλοις πέλει εμού του Ιωάννου Π: Σκαλιώρα. Ράψιανη». Εδώ φαίνεται πως αλλάζει το ρήμα πέφυκεν που σημαίνει προέρχεται με το ρήμα πέλει που σημαίνει ακολουθεί παραλείποντας και τη λέξη ευτελούς που υπάρχει στα άλλα σημειώματα.¹

1. Χ. Ντάμπλια, Παλαίτυπα 46, Νο. 95.

2. Του ιδίου, Παλαίτυπα 58, Νο. 129.

3. Του ιδίου, Παλαίτυπα 64, Νο. 147.

Το έκτο βιβλίο είναι ο δεύτερος τόμος ενός Λεξικού ενδόξων ανδρών στην ιστορία του Ευτροπίου που εκδόθηκε στη Βιέννη το 1807. Η χειρόγραφη σημείωση εδώ είναι

διαγραμμένη.² Το έβδομο και το όγδοο βιβλίο είναι ο τέταρτος και ο πέμπτος τόμος από τα Σωζόμενα του Αρριαννού που εκδόθηκαν στη Βιέννη το 1809.³

1. Χ. Ντάμπλια, Παλαίτυπα 68, Νο. 158.

2. Του ιδίου, Παλαίτυπα 73, Νο. 173.

3. Του ιδίου, Παλαίτυπα 78,79, Νο. 189,190.

Το ένατο βιβλίο είναι ο δεύτερος τόμος μιας Επιτομής Φυσικής με χρονολογία 1812 που εκδόθηκε στη Βιέννη.¹

Το δέκατο βιβλίο είναι του Απολλωνίου του Δύσκολου «Περί αντωνυμιών» του 1813. Ο Απολλώνιος ο Δύσκολος ήταν γραμματικός από την Αλεξάνδρεια. Το βιβλίο εκδόθηκε στο Βερολίνο και αφορά γραμματικό είδος.²

Το ενδέκατο βιβλίο αποτελεί τον τέταρτο τόμο των στοιχείων Αριθμητικής και Αλγέβρας του 1816 και εκδόθηκε στη Βιέννη. Είναι σχολικό εγχειρίδιο. Ο Ιωάννης Παπα-Σκαλιώρας στη χειρόγραφη σημείωση αναφέρει πάλι και την ημερομηνία 4 Μαΐου 1840.³

1. Χ. Ντάμπλια, Παλαίτυπα 83-84, Νο. 206.

2. Του ιδίου, Παλαίτυπα 84, Νο. 209.

3. Του ιδίου, Παλαίτυπα 92, Νο. 235.

Το δωδέκατο βιβλίο είναι κι αυτό του Απολλωνίου του Δύσκολου και αναφέρεται στην κατασκευή του λόγου. Είναι δηλαδή Ρητορικό και εκδόθηκε στο Βερολίνο το 1817. Και εδώ υπάρχει η ημερομηνία 4 Μαΐου 1840.¹

Το δέκατο τρίτο βιβλίο είναι ένα βιβλίο του Φιλήμονα Γραμματικού που εκδόθηκε στο Βερολίνο το 1821. Και σ' αυτό το βιβλίο αναφέρεται η πιο πάνω ημερομηνία.²

Το δέκατο τέταρτο βιβλίο είναι του «Παύλου Σιλενταρίου, Έκφρασις της Μεγάλης Εκκλησίας και του Άμβωνος και Ιωάννου Γραμματικού Γάζης, Έκφρασις του Κοσμικού Πίνακος. Βιβλίο με θρησκευτικό-εκκλησιαστικό περιεχόμενο που εκδόθηκε στη Λειψία το 1822.³

1. Χ. Ντάμπλια, Παλαίτυπα 93, Νο. 236.

2. Του ιδίου, Παλαίτυπα 105, Νο. 273.

3. Του ιδίου, Παλαίτυπα 106, Νο. 277.

Το δέκατο πέμπτο βιβλίο αφορά «Στοιχειώδη μαθήματα της Λατινικής γλώσσης προς χρήσιν των σχολείων και κατωτέρων τάξεων των Γυμνασίων» του Ενρ. Ν. Ουλερίχου. Σχολικό βιβλίο του 1853 που εκδόθηκε στην Αθήνα. Στη χειρόγραφη σημείωση αναφέρεται το εξής: Κωστάκης Σκαλιώρα 1871. Για ποιον μπορεί να πρόκειται δεν μπορούμε εδώ να ξέρουμε. Από τη χρονολογία πάντως διαπιστώνουμε πως θα πρέπει να είναι απόγονος ή μεταγενέστερος συγγενής του Ιωάννη Παπα-Σκαλιώρα.¹

Το τελευταίο βιβλίο που κατείχε ο Ιωάννης Παπα-Σκαλιώρας είναι και το πιο σημαντικό. Είναι ο τρίτος από τους τέσσερις τόμους μιας Φιλολογικής Εγκυκλοπαίδειας του 1819 η οποία συναρμόσθηκε από τον Ιωάννη Πατούσα και εκδόθηκε στη Βενετία. Η αξία αυτού του βιβλίου είναι μοναδική και έγκειται στο γεγονός ότι είναι αθησαύριστο στις υπάρχουσες βιβλιογραφίες. Δηλαδή δεν έχει καταγραφεί πουθενά και δεν υπάρχει άλλο αντίτυπο σε καμιά

1. Χ. Ντάμπλια, Παλαίτυπα 194-195, Νο. 573.

βιβλιοθήκη του κόσμου. Επίσης στη χειρόγραφη σημείωση αναφέρεται ότι προέρχεται από τον Ιωάννη Παναγιώτου Σκαλιώρα. Το όνομα Παναγιώτου αναφέρεται για πρώτη φορά και

δεν γνωρίζουμε αν είναι πατρώνυμο του Παπα-Σκαλιώρα δεδομένου ότι δεν αναφέρεται ιερατικός βαθμός.¹

Θα μπορούσε λοιπόν να πει κανείς ότι τα περισσότερα βιβλία ήταν σχολικά εγχειρίδια ή βιβλία βοηθητικού περιεχομένου προς χρήση των διδασκάλων και μαθητών. Εκείνο που δε γνωρίζουμε είναι αν διδάσκονταν και άλλα βιβλία διαφορετικά από αυτά που διδάσκονταν συνήθως σε σχολεία της εποχής αυτής. Βέβαια μπορεί ο Ιωάννης Παπα-Σκαλιώρας να μην ήταν δάσκαλος και τα βιβλία αυτά να τα είχε για προσωπική του χρήση, γεγονός το οποίο φαίνεται βέβαια απίθανο.

Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο είναι το γεγονός ότι τα βιβλία

1. Χ. Ντάμπλια, Παλαίτυπα 242-243, Νο. 7.

του Ιωάννη Παπα-Σκαλιώρα κάποια στιγμή περί τα τέλη του 19^{ου} αιώνα βρέθηκαν στα χέρια του λαρισαίου δικηγόρου Δημητρίου Πιπινόπουλου. Αυτός μαζί με μια μεγάλη προσωπική βιβλιοθήκη που είχε τα κληροδότησε μετά το θάνατό του το 1938 στη Βιβλιοθήκη της Λάρισας. Δε γνωρίζουμε όμως ποια ήταν η σχέση αυτού του δικηγόρου με τον Ιωάννη Παπα-Σκαλιώρα και κάτω από ποιες συνθήκες βρέθηκαν τα βιβλία στα χέρια του.

Ακόμη θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε τον Ιωάννη Παπα-Σκαλιώρα οπαδό του νεοελληνικού διαφωτισμού και μάλιστα του κύκλου εκείνου των διαφωτιστών που υποστήριζε τον εξαρχαϊσμό της γλώσσας. Αυτό στηρίζεται σε δύο δεδομένα: πρώτον ότι έξι από τα βιβλία που κατείχε έχουν σχολιαστεί, μεταφραστεί και εκδοθεί από το Νεόφυτο Δούκα, ο οποίος ανήκε μαζί με τον Ευγένιο Βούλγαρι και το Στέφανο Κομμητά στην ομάδα των εξαρχαϊστών οπαδών του διαφωτισμού που έρχονταν σε αντίθεση με τη «μέση οδό» που πρότεινε ο Αδαμάντιος Κοραής και δεύτερον στη αρχαιοελληνική γλώσσα που χρησιμοποιεί στα χειρόγραφα σημειώματα.¹ Εξάλλου όλα τα βιβλία που κατείχε έχουν εκδοθεί την περίοδο του νεοελληνικού διαφωτισμού και είναι έργα της κλασικής

φιλολογίας αλλά και των θετικών επιστημών, όπως της Φυσικής και των Μαθηματικών. Γενικότερα καλύπτουν ένα ποικίλο επιστημονικό πεδίο, ξεφεύγοντας από το πλαίσιο των θεολογικών και στενά γραμματικών μαθημάτων.

Γεννιέται όμως και το εξής ερώτημα. Τα βιβλία αυτά να μην είναι τα μοναδικά έντυπα, τα οποία είχε στην κατοχή του ο Ιωάννης Παπα-Σκαλιώρας, αλλά να υπήρχαν και άλλα τα οποία χάθηκαν. Εξάλλου πολλά χειρόγραφα σημειώματα σε άλλα παλιά βιβλία που βρίσκονται στη Δημόσια Βιβλιοθήκη της Λάρισας είναι διαγραμμένα και δυσανάγνωστα.

Υπάρχει και ένα άλλο ζήτημα που θα έθετε νέο προβληματισμό. Η σχέση του ονόματος του **Ιωάννη Παπα-Σκαλιώρα** με το πρόσωπο ενός επιφανούς διδασκάλου, και **αρχιμανδρίτη του**⁷. Εγκυκλοπαίδεια Δομή, τ. 5, 44.

Ιγνατίου Σκαλιώρα. Σύμφωνα με μια μελέτη του συγχωριανού μας Διονυσίου Βαλαή με ταίτλο ο αντικοραϊστής λόγιος Ιγνάτιος Σκαλιώρας, δεν ξέρουμε επακριβώς αν ο Ιγνάτιος Σκαλιώρας γεννήθηκε στη Ραψάνη ή την Ήπειρο. Όμως ένας εκ των δυο συγγραφέων της Νεωτερικής Γεωγραφίας, ο Δανιήλ Φιλιππίδης τον θεωρεί Ραψανιώτη, γεγονός το οποίο επιβεβαιώνει και με προσωπική του μαρτυρία και ο ίδιος ο Ιγνάτιος Σκαλιώρας.¹ Ένα άλλο σημείο σχέσης των δυο συνονόματων ανδρών είναι και η ίδια περίοδος δράσης τους, δηλ. τα μέσα του 19^{ου} αιώνα. Το κυριότερο όμως είναι ότι ο Ιγνάτιος Σκαλιώρας αποδεδειγμένα ανήκε στο φιλολογικό κύκλο του Νεόφυτου Δούκα, ήταν φανατικός οπαδός των γλωσσικών του αντιλήψεων και πολέμιος του Αδαμάντιου Κοραή. Επίσης επειδή ο Ιγνάτιος Σκαλιώρας διετέλεσε από το 1815-

1. Δ. Βαλαή, Ο Αντικοραϊστής Λόγιος Ιγνάτιος Σκαλιώρας 71-72.

1821 εφημέριος στην Ορθόδοξη ελληνική κοινότητα της Λειψίας¹

και αργότερα εφημέριος και δάσκαλος στην Τεργέστη² έως το 1822, πόλεις που αποτελούσαν σπουδαία εκδοτικά κέντρα την εποχή αυτή, μπορεί αν είχε συγγένεια με τον

Ιωάννη Παπα-Σκαλιώρα να του έστειλε από εκεί τα βιβλία. Πουθενά όμως και σε ό,τι γνωρίζουμε για τον Ιγνάτιο Σκαλιώρα, δεν αναφέρεται το όνομα του Ιωάννη Παπα-Σκαλιώρα.

Επίσης δε μπορούμε να αποκλείσουμε το γεγονός το Παπα-Σκαλιώρας να ήταν επίθετο, το οποίο να κληρονόμησε ο Ιωάννης από κάποιον παπά πρόγονό του, δεδομένου ότι κανονικά η λέξη παπάς θα έπρεπε να πάει στο όνομα Ιωάννης και όχι στο επίθετο Σκαλιώρας.

1. Ερμής ο Λόγιος, τ. Η' (1818) 142.- Κ. Σάθα, Νεοελληνικής Φιλολογίας Παράρτημα 293.

2. Τρυφ. Ευαγγελίδου, Η Παιδεία επί Τουρκοκρατίας, τ. Β', 493.

Συμπερασματικά λοιπόν θα μπορούσαμε να αναφέρουμε τα εξής για την προσωπικότητα του Ιωάννη Παπα-Σκαλιώρα. Πρόκειται για κάποιον ιερωμένο πιθανώς Ραφσανιώτη, ο οποίος βρίσκεται στο χωριό στα μέσα του 19^{ου} αιώνα. Δε γνωρίζουμε επακριβώς αν είχε και την ιδιότητα του δασκάλου την εποχή εκείνη, ούτε τον ακριβή βαθμό ιερωσύνης του. Ένα είναι σίγουρα γνωστό, ότι είχε στην κατοχή του μια σειρά από παλιά βιβλία ποικίλου περιεχομένου, αλλά και πολύ σημαντικής αξίας σήμερα, τα οποία δεν ξέρουμε πως από κάποιο διάστημα και μετά βρέθηκαν στα χέρια του λαρισαίου δικηγόρου Δημητρίου Πιπινόπουλου, ο οποίος με τη σειρά του τα δώρισε στη Βιβλιοθήκη της Λάρισας το 1938. Μένει λοιπόν η ουσιαστικότερη διερεύνηση αυτού του προσώπου, η οποία θα διαφώτιζε πολλά από τα ερωτηματικά τα οποία έθεσα με την παρούσα εισήγηση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βαλαής Διονύσιος, Ο Αντικοραϊστής Λόγιος Ιγνάτιος Σκαλιώρας, Ανάτυπον εκ της "Κληρονομίας", Τόμος 21, Τεύχη Α'-Β', 1989, Θεσσαλονίκη 1992.

Εγκυκλοπαίδεια Δομή, τ.5. Αθήνα 1974.

"Ερμής ο Λόγιος", τ. Η', 1818.

Ευαγγελίδης Τρύφων, Η Παιδεία επί Τουρκοκρατίας (Ελληνικά σχολεία από της αλώσεως μέχρι Καποδιστρίου), τ. Α΄-Β΄, Αθήνα 1936.

Ντάμπλιας Χρήστος, Τα Παλαίτυπα της Δημόσιας Βιβλιοθήκης της Λάρισας, Λάρισα 1996.

Παρίσης Γεώργιος, Η Ραψάνη και η γειτονική προς αυτήν περιοχή του Κάτω Ολύμπου, Λάρισα 1998.

Σάθας Κωνσταντίνος, Νεοελληνικής Φιλολογίας, Παράρτημα, Ιστορία του ζητήματος της νεοελληνικής γλώσσης, Εν Αθήναις 1870.

Ελευθέριος (Μιχαήλ ;)

Κυργιάννης

Ελαιών

Βασιλική Σειρηνίδου, Έλληνες στη Βιέννη, 1780-1850, σ.327.